Min historie

De følgende fire miniportrettene er basert på filmer produsert til utstillingen *Uhørte stemmer og glemte steder*.

Rune Larsson, Harald Kjeldsberg, Ingvild Hafstad Villard og Ingjerd Olstad forteller om sin bakgrunn og hverdag.

RUNE LARSSON

– Mennesker er mennesker

Jeg er 55 år, og flyttet hjemmefra for to år siden. Dette er hjemmet mitt. Jeg kan gjøre hva jeg vil, her i min egen leilighet. Jeg koser meg, sitter med beina i sofaen, og det er mitt hjem. Jeg bestemmer selv, og vil ha det sånn som jeg vil ha det. Skrivepulten og TV'n skal stå der jeg bestemmer at de skal stå. Så er jeg friere, og kan være litt aleine, og kan tenke på hvilke oppgaver jeg kan holde på med. Jeg vasker gulvet selv, smører matpakke og lager frokost. Men jeg bruker ikke ovnen, for jeg er litt redd for å brenne meg. Jeg spør alltid dem som jobber her. Så får jeg litt hjelp, og så klarer jeg resten aleine. Det gir meg selvtillitt. Jeg klarer selv å gjøre det jeg vil i leiligheten min.

Jeg går ut aleine og sånt noe også. Da må jeg alltid si i fra hvilket klokkeslett jeg kommer tilbake. Det er det eneste. Og så er det bare fritt valg for meg. Jeg går mye på fotballbanen på Kjelsås, og ser på treningene. Jeg liker godt å være der. I hvert fall når jeg blir kjent med folk. Jeg liker å være sammen med folk som er normale. Og så veit de hvordan jeg er. Når jeg kommer sier de «hei Rune». Så plutselig blei jeg kjent med folk, oppi her hvor jeg bor. Det er veldig hyggelig.

Jeg spiller i bandet Ragnarock. En gang spilte vi i Eindhovden, på en stor kongress. De roste oss skikkelig mye, og syns vi spilte så bra. De klappa og klappa og ropte «Mere! Mere!». Vi bare spilte og spilte, vi. Ekstranummer og greier.

Hver torsdag ettermiddag jobber jeg på Kafé Åsen. Jeg er en av dem som hjelper til med det meste. Jeg baker og lager middag til gjestene.

Jeg skriver på en bok. «Alle er like og alle er forskjellige,» er overskriften. «Alle er normale, på hver sin måte. Også de som er annerledes, som har psykisk utviklingshemming.» Det jeg må ha frem i lyset, er hvordan menneskene er, på en måte. Denne boka handler om det. Mennesker er mennesker. Sånn er det.

Rune Larsson har Downs syndrom. Da han var 53 år, flyttet han fra foreldrene sine til egen leilighet. Foto: Privat.

HARALD KJELDSBERG

– De mente jeg ikke klarte meg selv

Jeg har bodd på mange forskjellige institusjoner. Da jeg var ti år gammel, i 1958, blei jeg sendt hjemmefra, fordi jeg var urolig, sa de. Jeg begynte jeg på skolen Torshov institutt i Oslo. Det var ganske gøy, altså. Jeg lærte å regne litt og sånn, og vi hadde morsomme fag som tegning og gym. Så var det et sånt hybelhus som vi bodde på. Der var det masse mennesker fra hele landet. Jeg hadde masse kamerater.

Etter ett år på Torshov flytta jeg hjem til foreldrene mine igjen. Et år senere var det ledig på Trollstua på Emma Hjorths Hjem, så da blei jeg flytta dit. Det var store rom. Sovesaler med fire–fem stykker på rommet. Så vi bråka litt av og til, da. Var jo litt urolige på den alderen. Jeg husker det var en som het Willy fra Lørenskog. Så var det en som het Hans, og en som het Bjørn Jeg husker mange. Mange som flyttet hjem. Og da ville ikke jeg være der. Når jeg mistet noen av dem.

Så ble jeg flytta til Skrenten på Emma Hjorth. Der var det tomannsrom. Det syns jeg var greit. Der hadde jeg en kamerat som jeg var veldig glad i. Så flytta han hjem. Da likte ikke jeg meg noe særlig. Det var derfor jeg blei litt urolig. Hadde ikke han flytta, så hadde ikke jeg havnet på Borgen. Jeg blei flytta dit da jeg var 16 år. Jeg tror det var en straff, ja.

På Borgen trivdes jeg ikke. Det var ikke noe å foreta seg, bare å sitte og glane på fire vegger. Det var innestengt. Låste dører. Jeg var frustrert over at det var mye vold, som slåing og sånn. Hvis du hadde gjort noe rampete eller det var noe som var galt, så blei du stengt inne på cella og bundet med reimer. Jeg husker en som var litt eldre. De ville ha ham til å slutte med kaffe. Vet du hva de tvang ham til? Til å drikke tiss. Sin egen.

Etter tre år på Borgen ble jeg flytta til Skaret på Emma Hjorth. Jeg blei så letta. Der var det ikke låste dører. Jeg fikk lov til å gå i butikker. Reise til Sandvika. Gå på kino. Bli med å se på billøp og sånn. Jeg fikk en frihet. Der var det ikke noe vold eller noen ting, så der likte jeg meg veldig godt.

20 år gammel blei jeg overført til en liten institusjon i Nannestad. Det var ikke noe særlig. Det var på grunn av den kristendommen. De var pinsevenner, og du måtte bli med på møter enten du ville eller ikke. «Vil ikke,» sa jeg. «Du skal,» sa han. Når vi ikke gjorde som han sa, så slo han. Særlig når jeg hadde rømt. Det var vel en ti–tolv ganger jeg rømte derfra. Jeg dro på en haikerunde. Og var litt i byen og sånn også. Jeg tror jeg var borte i tre uker.

I 1978, da jeg var 30 år, fikk jeg flytte tilbake til Emma Hjorth. Jeg fikk egen hybel. Det var herlig! «Gudskjelov,» tenkte jeg. Det hjalp å få den friheten igjen. Så møtte jeg Bente. Så blei jeg forelska i henne. Da blei jeg mer rolig. Fikk mange venner og sånn. I idrettsmiljøet ved Emma Hjorth, for eksempel. Jeg bodde oppe på Høyrabben den gangen. Men jeg var ikke der jeg. Jeg var borte om natta, jeg vet du. Jeg bodde ulovlig hos Bente. Jeg hadde møtt den store kjærligheta. Vi gifta oss i 2004.

Harald Kjeldsberg har bodd på to forskjellige institusjoner og åtte ulike avdelinger. Han har ingen kjent diagnose. Bildet er tatt på 1980-tallet og er i privat eie.

Jeg jobber på Convis arbeidssenter i Bærum. Jeg liker meg veldig godt her, og kan ikke tenke meg å bytte til noen annen arbeidsplass. Jeg skulle ønske at jeg hele tiden hadde hatt det sånn som i dag. At jeg fikk bestemme mer selv og fikk mer frihet. De mente at jeg ikke klarte meg selv. Men det gjør jeg jo.

INGVILL HAFSTAD VILLARD

– Vi forsøker å fungere som en normal familie

De tøffeste årene for meg var egentlig når de andre barna også var små. For da var det så mye som skjedde hele tiden. Barna hadde så forskjellige behov, og det var vanskelig å se alle hele tiden.

Martine elsker å kjøre på ski. Det er sånn som var gøy også da de var små, og da Pernille og Didrik ble så store at de kunne kjøre sammen med Martine. Så fikk de lekt litt sammen også. Det var utrolig morsomt første gang alle fem satt i stolheisen: Jeg stod på den ene siden med Pernille. Tore stod på den andre siden med Martine. Så kom heisen, og vi fikk lempet oss opp, og så sa Didrik: «Jeg klarte meg helt selv». Og jeg tenkte: «Det var godt. For det var ingen som passet på deg.»

Så kom det en ny tøff periode, da de andre barna var blitt store og klarte seg veldig mye selv. Da ble gapet mellom dem og Martine så stort, og det var veldig lett å merke at vi er en handikappet familie.

Ingvill Hafstad Villard er moren til Martine (15) som trenger hjelp til det meste i hverdagen. Foto: Privat.

Mannen min jobber i Skottland, og jeg er alene i ukedagene. Derfor er det gull verdt for meg å kunne jobbe hjemme. For innimellom har vi mye oppfølging utenfor hjemmet – Martine går til fysioterapi, er på sykehuset med epilepsien. Jeg jobber fulltid, men det klarer jeg, fordi jeg har hjemmekontor.

Det er lagt vekt på at vi skal gjøre de samme tingene som en normal familie gjør. Vi får sykler og mange hjelpemidler og er sånn sett veldig godt tatt vare på. Men utover det så synes jeg ikke at så mye er tilrettelagt. Du kan få avlastning, men da er det borte fra hjemmet. Du kan aldri få noen til å komme hjem, bortsett fra hjemmehjelp. Det går ikke for barn som er så spesielt trengende som Martine, for du må kjenne henne så godt. Vi kan ikke ha mange forskjellige som kommer.

For seks år siden flyttet Jemiemah Sayson inn, som au pair. Da fikk jeg et helt annet liv. Før var jeg opptatt fra Martine kom hjem fra skolen klokken fire og til hun gikk og la seg. Men plutselig kunne jeg hjelpe de andre barna med lekser. Og sitte sammen med de andre og delta ved middagen, fordi Jemiemah mater. Vi gjør det slik at jeg alltid tar morgenstellet, og Jemiemah kveldsstellet. Hun sørger for at Martine får badet og gjort alt hun skal, helt til hun legger seg. Hun fungerer kjempefint med Martine, Martine er så fornøyd.

Martine med foreldrene Tore og Ingvill og søsknene Didrik og Pernille. Foto: Privat.

Vi ville ikke kunne få et menneske til å kunne være hos oss fra fire til åtte hver dag. Det har vi prøvd, og det går ikke. Nå har vi samtidig en veldig fleksibilitet i at Jemiemah bor her, og at hun dermed kjenner Martine veldig godt. Hun blir jo som et familiemedlem. Så det er jo også hyggelig. Og hun gir oss akkurat den hjelpen vi trenger. Og så er det den tryggheten i at jeg vet at hvis jeg må dra ut, så kan jeg bare slippe alt, og jeg vet at Martine blir tatt hånd om, at hun får den medisinen og den hjelpen hun skal ha. Det er kjempeviktig for meg.

Bydelen lønner nå Jemiemah som Martines personlige assistent. De er veldig glad for denne løsningen, for det gjør jo at vi bruker svært lite offentlige tjenester. Det er vanskelig å få bolig, assistenter og alt sånt. Hvert år må arbeidstillatelsen hennes fornyes. Så da sloss vi med UDI, en gang i året, for å beholde henne. Jeg skulle ønske at jeg visste at det var et system som kunne vare så lenge vi ønsket det.

Hvis de hadde gitt litt mer av den hjelpen man ønsker fra barna er små, så tror jeg at veldig mange flere hadde orket å ha barna sine veldig mye lengre hjemme. Men sånn som det ofte er, så er man så sliten når de er blitt store, at man rett og slett ikke orker mer.

Om jeg hadde vært alene helt til nå, når Martine er 15, ville jeg vært utrolig sliten. Men fordi vi har den gode hjelpen i Jemiemah, vil jeg kunne klare å ta hånd om henne mye lenger. Samtidig skal ikke Martine bo sammen med Tore og meg resten av livet. Hun skal flytte ut sånn som de andre barna skal. Men de andre vil jo flytte ut fordi de selv vil det, mens vi må bestemme når Martine skal flytte. Så derfor ønsker jeg nå å få plass i en bolig, der Martine kan være omtrent én uke i måneden sånn at vi kan ta utflyttingen litt gradvis.

Jeg ønsker jo at hun får en sånn ordentlig koselig bolig. Med mennesker som jobber der lenge. Og hvor jeg kan komme å besøke Martine og føle at det er ordentlig hyggelig. Det ønsker jeg meg.

INGJERD OLSTAD

– Ringen blir slutta etterhvert

Vi bodde i et hus 200 meter fra selve institusjonen, og jeg husker godt alle som bodde der. Far drev gården og hadde stort fjøs som lå inne på institusjonsområdet. Der var det hester, kuer og griser. Han hadde minst tre av de utviklingshemmede som fast hjelp i fjøset. Jeg husker godt hvordan jeg var med i fjøset som liten, og at de var en del av arbeidskara.

For meg har de har vært der hele tida. Jeg vet at én passa meg når jeg var bare ett år, når mor var på butikken. Han gikk og trilla meg i Strandvegen. Også var de jo innom oss daglig. De var med på å plukke poteter, renske kålrot, på kvigesanking om høsten – de var med på det vi var med på.

Jeg tror vi som vokste opp der, fikk et helt annet og naturlig forhold til de som var utviklingshemmede. I og med at de var en del av dagliglivet så var jeg overhodet ikke redd dem. Jeg hadde ingen grunn til å være det, for de var snille. Og de var jo på en måte barnslige, så vi lekte sammen på samme nivå. Vi tenkte nok ikke noe særlig over det. Ikke før jeg begynte på skolen. Da var det faktisk sånn at de i klassen min ikke ville være med meg hjem. De ville ikke gå over Toftegården, sa de. Da skjønte jeg at det kanskje var noe spesielt.

Etter noen år ble det styreskifte og Toftes Gave skulle bli en mer skikkelig institusjon. Alle som jobbet der skulle gå med hvite frakker, og fjøset måtte rives på grunn av luft- og flueplage. Etter hvert ble det bygd opp en sjukehjemsavdeling for utviklingshemmede på akkurat den

Ingjerd Olstad er vokst opp ved Toftes Gave på Helgøya ved Hamar. Stedet ble sentralinstitusjon i 1952, og Ingjerds far var forpakter ved gården. Foto: Norsk Teknisk Museum.

samme tomten. Jeg begynte å jobbe på Toftes Gave i 1986. Det var på en måte veldig greit. Jeg hadde et veldig naturlig forhold til mange av pasientene, for jeg kjente jo mange av dem. Også blir jo ringen liksom slutta etter hvert: Det gikk noen år, og så begynte de faktisk å prate om å etablere et lite småbruk, eller å ha dyr. For det var veldig stas med nærkontakt med dyra.

Jeg syns på en måte jeg har vært veldig heldig, som har fått med meg alle de endringene. Fra en sentralinstitusjon med store sovesaler og gutter som måtte sitte inne i bur om dagen, til å ha fokus på egenverd og opplæring i ferdigheter, til at de kan gå inn i sin egen leilighet. Det er sterkt å ha vært med på det. Og det er en utvikling jeg håper mange som jobber innenfor denne bransjen vil reflektere over. Det er kjempeviktig.

Ingjerd Olstad, ca. 1 år gammel. Foto: Privat.

Beboerne ved Toftes Gave var med på potetplukking og andre gjøremål ved gården. Foto: Privat.